

इन्द्रद्युम्नसरोनाम यत्नास्ते पावनं शुभम् । गत्वा
तत्र शुचिः श्रीमानाचम्य मनसा हरिम् । ध्यात्वो-
पस्थाप्य च जपञ्जितं सन्तुष्टोदयेत् । “एवमुच्चाप्य
विधिवत् स्नात्वा देवान्प्रीनु पितृन् । तिलोदकेन
शान्द्यां सन्तर्प्य चम्य वाग्यतः । दत्त्वा पितॄणां
पिशङ्गं संपूज्य पुरुषोत्तमम् । दशान्वमेधकं सस्यक्
फलं प्राप्नोति मानवः” । तथा “नाना नद्यः सहस्राश्च
संप्राप्तं पुरुषोत्तमे । ज्येष्ठशुक्लदशम्यादि प्रत्यक्षं यान्ति
सर्वदा । स्नानदानादिकं तस्मात् देवताप्रेक्षणादिकम् ।
यत् किञ्चित् क्रियते तात ! तस्मिन् । कालेऽक्षयं भवेत् ।
एवं कृत्वा पञ्चतीर्थमेकादश्यामुपोषितः” । “ज्येष्ठे शुक्ल
दशम्यान्तु पश्येत् श्रीपुरुषोत्तमम् । स पूर्वोक्तं फलं
प्राप्य क्रीडित्वा चाच्युतालये । प्रयाति परमं स्थानं
यस्मान्न विजृम्भते” । तीर्थभेदेन स्नानानुरागतिमाह
निगमः । “नावर्त्तयेत् पुनः कर्म तर्पणादिकम-
भङ्गम् । काव्यनैमित्तिके हित्वा एकं ह्येकत्र वासरे ।
व्यपोह्य चाष्टमं भागसुदयाद्यत्र कुलचित् । त्रिष्यो-
युग्मेऽप्ययुग्मे वा यद्व्यदाङ्गिमाचरेत्” । ब्रह्मपुं
“मार्कण्डेयावटः कण्ठोरौचित्येयं महोदधिः । इन्द्र-
द्युम्नसरश्चैव पञ्चतीर्थी विधिः स्मृतः” । मार्कण्डेया-
वटोमार्कण्डेयसुदः । कण्ठोरौचित्यवटः “न्यपोषाकृतिनं
विष्णुमिति” पूर्वोक्तात् । वराहपुराणे “यस्मिन्नेक-
प्रादेन कुरुक्षेत्रे नराधिप ! । वसिष्ठासमुत्तं सप्त वायु-
भक्षोजितेन्द्रियः । ज्येष्ठे मासि सिते पक्षे द्वादश्यान्तु
विशेषतः । पुरुषोत्तममासाद्य ततोऽधिकफलं लभेत् ।
अग्निपुराणे “वैशाखस्य सिते पक्षे तृतीयाक्षयसंज्ञिता ।
तत्र मां लेपयेद्भस्मलेपनैरतिशोभनम्” । तथा “ज्ये-
ष्ठामहङ्कारवतीर्णस्तत् पुण्यं जन्मवासरम् । तस्यां मे
क्षपनं कुर्यात् महास्नानविधानतः । ज्येष्ठे प्रातस्तने
काले ब्रह्मणा सहितश्च माम् । रामं सुभङ्गं संस्मर्य
मम लोकमवाप्नुयात्” । तथा “व्यापादस्य सिते पक्षे
द्वितीया पुष्यसंज्ञिता । तस्यां रथे समारोप्य रामं मां
भङ्ग्या मङ्ग । यात्रोत्सवं प्रवर्त्तय प्रीत्यर्थं द्विजान्
बहून्” । तथा “पुष्याभावात्तथा कार्या सदा सा
प्रीतये नमः” । स्कन्दपुराणे “फाल्गुन्यां क्रीडनं
कुर्यात् दोषायां नमः भूमिप !” । ब्रह्मपुराणे “सत्तरे
द्रुक्षिणे विप्रास्तयने पुरुषोत्तमे । दृष्ट्वा रामं सुभङ्गं विष्णु-
लोकं व्रजेत्ततः । नरोदोवागतं दृष्ट्वा गोविन्दं पुरु-

षोत्तमम् । फाल्गुन्यां संयतोभूत्वा गोविन्दस्य पुरं
व्रजेत् । विष्णुवह्निसे प्राप्ते पञ्चतीर्थीविधानतः ।
कृत्वा मन्त्रगतं कण्ठं दृष्ट्वा तत्राय भोद्विजाः । नरः
समस्तयज्ञानां फलं प्राप्नोति दुर्लभम् । विष्णुः सर्व-
पापेभ्योविष्णुलोकं गच्छति । यः पश्यति तृती-
यायां कण्ठं चन्दनरूपितम् । वैशाखस्य सिते पक्षे स
वात्यक्षुतमन्दिरम्” । तथा “मासि ज्येष्ठे तु संप्राप्ते
नक्षत्रे शक्रदेवते । पीर्थमास्यां तथा स्नानं सर्वकालं
हरेर्द्विजाः । तस्मिन् काले तु ये मर्त्याः पश्यन्ति पुरु-
षोत्तमम् । बलभङ्गं सुभङ्गं ते यान्ति पदमव्ययम् ।
तथा “स्नातः पश्यति यः कण्ठं व्रजन्तं दक्षिणासुखम् ।
शुण्डिकामण्डपं यान्ति ये पश्यन्ति तथास्थितम् । कण्ठं
वलं सुभङ्गं ते यान्ति भवनं हरेः । ये पश्यन्ति तदा
कण्ठं संप्राप्तं मण्डपे स्थितम् । हरिं रामं सुभङ्गं
विष्णुलोकं व्रजन्ति ते” । तथा, सम्बत्तरसुपोषित्वा मास-
त्रयमघापि वा । तेन जप्तं कृतं तेन तेन तप्तं तपोम-
हत् । स याति परमं स्थानं यत्र योगेश्वरो हरिः” ।
तथा “दृष्ट्वा रामं महाज्येष्ठ्यां कण्ठं सह सुभङ्ग्या । वि-
ष्णुलोकं नरो याति सहस्रतय शतं कुलम्” । तथा “वापि
कांसदुरोभासान् यावत् स पुरुषोत्तमे । काशीवासयुगा-
न्वदौ दिनेनैकेन लभ्यते” । मत्स्यपुराणे “कोटिजन्मकृतं
पापं पुरुषोत्तमसन्निधौ । कृत्वा स्मर्य पक्षे स्नानं विष्-
णुमिति महोदधौ” । ब्रह्मपुराणे “पथि श्मशाने गृहम-
ण्डपे वा रथ्याप्रदेशेऽपि च यत्र तत्र । इच्छन्निच्छन्-
पि यत्र तत्र संत्यज्य देहं लभते च मोक्षम् । देहं त्य-
जन्ति पुरुषाः ये तत्र पुरुषोत्तमे । कल्पवृक्षं समासाद्य
सुक्तास्तेनात्र संशयः । वटसागरयोर्मध्ये ये त्यजन्ति
कलेवरम् । ते दुर्लभं परं मोक्षमाप्नुवन्ति न संशयः” ।
तत्रैव “तथा ज्येष्ठे काले देशे कीर्त्तिवासा महेश्वरः । सर्व-
पापहरं तस्य ज्ञेयं परमदुर्लभम् । लिङ्गकोटिसमायुक्तं
वाराणस्या समं शुभम् । एकान्तकेति विख्यातं तीर्थं
एकसमस्थितम् । तीर्थं विन्दुसरोनाम तस्मिन् ज्ञेये द्विजो-
त्तमाः ! । देवान्प्रीनु मनुष्याश्च पितृन् सन्तर्पयेत्ततः ।
तिलोदकेन विधिना नामगोत्रविधानवित् । स्नात्वा च वि-
धिवत्तत्र सोऽन्वमेधफलं लभेत् । पिशङ्गं ये संप्रयच्छन्ति
पितॄभ्यः सरसस्तटे । पितृणामक्षयं तृप्तिं ते कुर्वन्ति
न संशयः । ततः शम्भोर्गृहं गच्छेद्भाग्यं तः संयते-
न्द्रियः । प्रविश्य पूजयेत् पूर्वं कृत्वा तत्र मद्रुक्षिणम् ।